Kiladalens Utveckling

RAPPORT

Värdet av ett levande landsbygdssamhälle

Stavsjö – socialt, socioekonomiskt och ekonomiskt värde, och varför kommunen har ett incitament att stödja lokalsamhällets strukturer

Underlag inför dialog med Nyköpings kommun om Annexet på Stavsjögården

Kiladalens Utveckling AB (svb)

Oktober 2026

Sammanfattning

År 2012 tog lokalsamhället initiativ till att bygga hyresbostäder, i första hand för äldre. När äldre flyttade till en hyresrätt kom villor ut på marknaden, och barnfamiljer och andra hushåll kunde flytta in. Mellan 2015 och 2024 ökade befolkningen med 18 procent. Under samma tid minskade landsbygdens tolv samhällen i kommunen med 0,3 procent och kommunen som helhet växte med 7 procent. Innan bostadsinitiativet minskade befolkningen i Stavsjö sedan kommunen lagt skolan i malpåse. Bostäderna kom till på lokalt initiativ, inte genom kommunal planering, men effekten – fler invånare och en yngre åldersstruktur – tillfaller hela kommunen.

Kommunens skatteintäkter och utjämningsbidrag följer i praktiken antalet invånare. År 2025 var de tillsammans cirka 76 493 kronor per invånare i Nyköping. Stavsjös 385 invånare med omland motsvarar då cirka 29,4 miljoner kronor per år. **Skillnaden mellan Stavsjös faktiska utveckling sedan 2015 och landsbygdens genomsnitt är cirka 60 invånare, vilket motsvarar cirka 4,6 miljoner kronor per år i bruttointäkter.**

Annexet lämnades av kommunen och ägs i dag av Kiladalens Utveckling. Där finns gymnastiksalen, vävstugan och snickarboden, och där hyr kommunen lokal för förskolebarnen. Kommunen kräver värme för att hyra lokalen vintertid. Det är fastighetsägaren som får lösa den frågan, och lösningen är en luftvärmeanläggning till gymnastiksalen. Kiladalens Utveckling beräknar kostnaden till 200 000 kronor, möjligen upp till 250 000 kronor, och kan inte finansiera den själv.

Vad står på spel?

1. **Förskolebarnens lokal vintertid.** Utan värme hyr kommunen inte **Annexet** vintertid, och förskolans 30–31 barn förlorar gymnastiksalen under den del av året då den behövs mest.
2. **Barnfamiljerna.** Förskolan och dess lokaler är en del av det som gör Stavsjö möjligt för barnfamiljer. Det är de familjerna som köper villorna när äldre flyttar till hyresrätt, och som håller flyttkedjan från 2012 i gång.
3. **Övriga användare.** Gymnastiksalen används vintertid också av ungdomar, familjer och de vuxna och seniorer som spelar bridge. Det är den enda inomhusytan för rörelse i samhället.

Investeringen i proportion

Tabellen visar vad investeringen i en luftvärmeanläggning motsvarar i kommunens intäkter per invånare per år.

Investering, kronor	Motsvarar intäkten från … invånare under ett år	Per år vid 10 års avskrivning, kronor	Motsvarar … invånare per år
200 000	2,6	20 000	0,26
250 000	3,3	25 000	0,33

Fördelad över anläggningens livslängd motsvarar investeringen alltså kommunens intäkt från ungefär en tredjedel av en invånare per år. På andra sidan vågen står en förskola med 30–31 barn från nästan lika många hushåll, och en gymnastiksal som används av alla generationer. Om lokalen bidrar till att en enda familj väljer Stavsjö i stället för grannkommunen, eller stannar kvar, är investeringen betald flera gånger om.

Inledning

Stavsjö är ett brukssamhälle från 1600-talet med cirka 230 invånare i samhället och 385 när omlandet räknas in (2024). År 2012 tog lokalsamhället initiativ till att bygga hyresbostäder, i första hand för äldre. Mellan 2015 och 2024 ökade befolkningen med 18 procent. Under samma tid minskade landsbygdens tolv samhällen i kommunen med 0,3 procent och kommunen som helhet växte med 7 procent.

Rapporten visar att tillväxten hänger ihop med en tät väv av platser, organisationer och frivilliga grupper som tillsammans når alla generationer. Den visar också att väven har ett värde som går att uttrycka på tre nivåer.

- **Ekonomiskt värde för kommunen.** Kommunens skatteintäkter och utjämningsbidrag följer i praktiken antalet invånare. År 2025 var de tillsammans cirka 76 493 kronor per invånare i Nyköping. Stavsjös 385 invånare med omland motsvarar då cirka 29,4 miljoner kronor per år. Skillnaden mellan Stavsjös faktiska utveckling sedan 2015 och landsbygdens genomsnitt är cirka 60 invånare, vilket motsvarar cirka 4,6 miljoner kronor per år i bruttointäkter.
- **Socioekonomiskt värde.** Ideellt arbete ersätter insatser som annars skulle utföras av kommunen eller inte alls. Forskning om äldres sociala sammanhang, och den kommunala kostnaden för särskilt boende (i storleksordningen 0,8 miljoner kronor per plats och år), gör att även små förskjutningar i när äldre behöver omfattande omsorg får stort ekonomiskt genomslag.
- **Socialt värde.** Gemenskap, trygghet, tillit och ortens identitet går inte att prissätta fullt ut, men de går att beskriva och följa med enkla mått. Valborgsfirandet samlar 800–1 000 besökare, mer än dubbelt så många som Stavsjö med omland har invånare.

Den konkreta frågan är Annexet på Stavsjögården. Där finns gymnastiksalen, vävstugan och snickarboden, och där hyr kommunen lokal för förskolans 30–31 barn. Kommunen kräver värme för att hyra vintertid. Det är fastighetsägaren som får lösa det, och lösningen är en luftvärmeanläggning till gymnastiksalen för 200 000–250 000 kronor, som Kiladalens Utveckling inte kan finansiera. Fördelad över tio år motsvarar investeringen kommunens intäkt från ungefär en tredjedel av en invånare per år. Stavsjös egen historia, där befolkningen minskade efter att skolan lades i malpåse, och forskning om skolnedläggningar talar för att det är betydligt dyrare att låta förskolans och samhällets villkor försämras än att säkra dem.

Läsanvisning: Räkneexemplen bygger på offentlig statistik och redovisade antaganden. De är illustrationer av storleksordningar, inte prognoser.

1. Bakgrund och syfte

Stavsjö ligger i Kiladalen i Nyköpings kommun, vid kommunens västra gräns. Bruket grundades 1666 för kanontillverkning och samhället har vuxit fram kring det. Flera byggnader från brukstiden finns kvar och bruksmuseet förvaltar historien.

Syftet med rapporten är att beskriva det socioekonomiska värdet av ett levande landsbygdssamhälle och att visa på vilka sätt kommunen har ett eget intresse av att stödja lokalsamhällets aktiviteter.

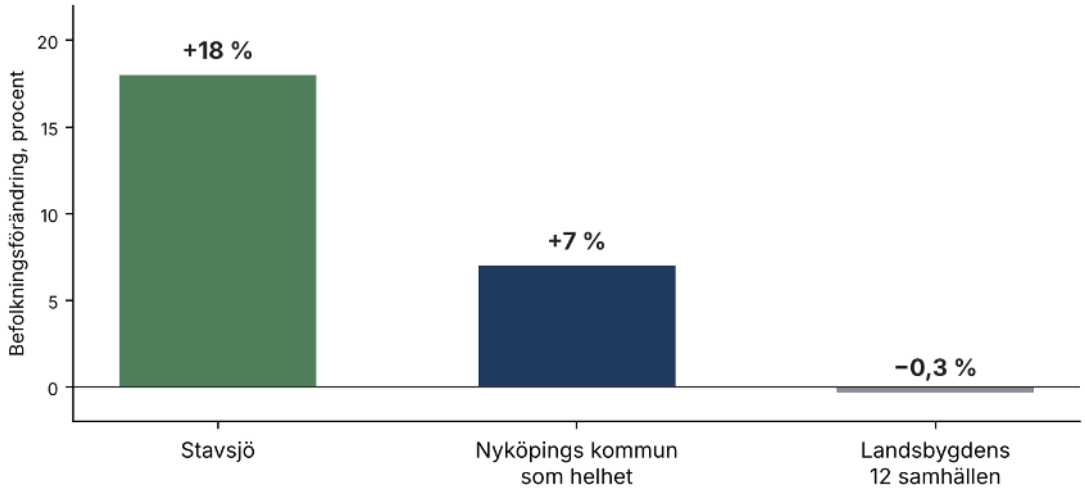
Rapporten beskriver Stavsjö ur fem perspektiv – plats, generationer, kön, typ av organisering och organisation – och hur de knyter in i varandra.

Metod och avgränsning

Uppgifterna om Stavsjös organisationer, platser, grupper och befolkningsutveckling kommer från Kiladalens Utveckling. Uppgifter om kommunens ekonomi och referenser till forskning är hämtade från offentliga källor som anges i referenslistan. Där underlaget inte räcker för en slutsats sägs det uttryckligen. Inga uppgifter om deltagarantal, kön eller kostnader har uppskattats utan att det markerats som ett antagande.

2. Stavsjös utveckling sedan 2012

Innan bostadsinitiativet minskade befolkningen i Stavsjö, efter att kommunen lagt skolan i malpåse. År 2012 tog lokalsamhället initiativ till att bygga hyresbostäder, i första hand för äldre. När äldre flyttade till hyresrätt kom villor ut på marknaden, och barnfamiljer och andra hushåll kunde flytta in. Mellan 2015 och 2024 ökade befolkningen i Stavsjö med omland med 18 procent, till 385 invånare.

Figur 1. Befolkningsförändring 2015–2024. Källa: uppgifter från Kiladalens Utveckling.

Mekanismen är känd i bostadsforskningen som flyttkedjor. Äldre bor i stor utsträckning i småhus, och utbudet av attraktiva, anpassade alternativ på orten avgör om de flyttar (Mäklarsamfundet 2020). Studier av flyttkedjor efter nyproduktion visar att nya hyresrätter frigör bostäder i flera led (Evidens/Region Skåne). Det speciella i Stavsjö är att kedjan stannade på orten: de äldre kunde bo kvar i sitt sammanhang, och de frigjorda villorna fyllde på samhället underifrån.

Det är värt att notera vem som tog risken. Bostäderna kom till på lokalt initiativ, inte genom kommunal planering, men effekten – fler invånare och en yngre åldersstruktur – tillfaller hela kommunen.

Tioårsbilden för de landsbygdsorter där kommunen har tätortsserier

Ort	2015	2024	Förändring	%
Stavsjö	326	385	**+59**	**+18,1 %**
Tystberga	861	916	+55	**+6,4 %**
Jönåker	621	636	+15	**+2,4 %**
Vrena	630	636	+6	**+1,0 %**
Stigtomta	1 949	1 921	−28	−1,4 %
Nävekvarn	786	731	−55	−7,0 %
Runtuna	239	224	−15	−6,3 %
Ålberga	230	216	−14	−6,1 %
Buskhyttan	280	257	−23	−8,2 %
Nyköpings kommun	54 262	58 344	**+4 082**	**+7,5 %**

Tabellen över de olika landsbygdsorterna visar den långsiktiga effekten i Stavsjö av det lokala initiativet att bygga bostäder för de äldre som ville byta sin villa mot en enklare och modernare hyreslägenhet. Tystberga har kunnat dra nytta av att befinna sig på pendlingsavstånd från Stockholm och därigenom fått en inflyttning därifrån. I de övriga orterna där inget motsvarande initiativ tagits till det vi sett i Stavsjö har befolkningen antingen stagnerat eller minskat.

3. Samhällets väv – fem perspektiv

3.1 Plats

Stavsjö har tretton namngivna platser för möten och aktivitet. Tillsammans täcker de kultur, idrott, hantverk, natur och vardagsmöten. Stavsjögården är navet. I huvudbyggnaden finns bibliotek och mötesrum, och i Annexet finns förskolans lokal, gymnastiksalen, vävstugan och snickarboden.

Plats	Funktion i dag	Betydelse för väven
Stavsjö Föreningshus	Julmarknad (cirka 300 besökare), yoga, teater och andra arrangemang. Digital lanthandel. Tidigare även föreläsningar, squaredance, julgransplundring, film och målarkurs.	Samhällets stora samlingslokal. Lanthandeln ger vardagsservice på orten. Lockar besökare utifrån.
Lilla Station	Årlig pubkväll med frågesport (cirka 30 deltagare).	Kvällsmöte för vuxna i liten skala.
Stavsjögården, huvudbyggnaden	Bibliotek, mötesrum, sygrupp.	Vardagsnavet för läsning och möten.
Stavsjögården, Annexet	Förskolans lokal, kommunen är hyresgäst. Vävstuga, gymnastiksal, snickarbod.	Rymmer flest verksamheter och når alla generationer. Kräver värme vintertid. I farozonen.
Gymnastiksalen (i Annexet)	Förskolebarn, ungdomar, familjer. Bridge för vuxna och seniorer.	Enda inomhusytan för rörelse vintertid.
Fotbollsplan, gym och bouleplan	Boule i Föreningshusföreningens regi. Spontanidrott och fysisk träning.	Lågtröskelaktivitet inom- och utomhus.
Badplats och allmän brygga	Fixargruppen sköter iläggning och upptagning av kommunens brygga.	Avlastar kommunen. Kiladalens Utveckling ersätts med 16 000 kronor för uppgiften.
Slaggudden	Valborgsmässofirande (cirka 800–1 000 besökare).	Samlar fler besökare än orten har invånare.
Museet	Brukshistoria.	Identitet och besöksmål.

Forskning om mötesplatser på landsbygden pekar åt samma håll: när skola, butik och arbetsplatser försvinner blir de platser som finns kvar avgörande för att gemenskapen ska hållas vid liv (Gunnarsdotter 2005). Ett Formasfinansierat forskningsprojekt om hållbara mötesplatser på landsbygden drar slutsatsen att återkommande aktiviteter betyder mer än enstaka arrangemang, och att mötesplatser bygger tillit och motverkar ensamhet.

3.2 Generationer

Tabellen visar vilka generationer varje verksamhet når. Fylld markering bygger på uppgifter i underlaget, ofylld markering är ett rimligt antagande som bör bekräftas.

Verksamhet	Förskole-barn	Ungdomar	Vuxna	Seniorer	Allmänhet
Förskolan i Annexet	●		○		
Barn- och ungdomssektionen		●			
Gymnastiksalen	●	●	●	●	
Bridge			●	●	
Cykling			●		
Boule				●	
Biblioteksgruppen			●	●	
Vävstugan			●	●	

Verksamhet	Förskole-barn	Ungdomar	Vuxna	Seniorer	Allmänhet
Snickarboden			○	○	
Fixargruppen				●	●
Pubkväll med frågesport			○	○	●
Julmarknad	○	○	○	○	●
Valborg på Slaggudden	○	○	○	○	●
Badplats, fotbollsplan	○	○	○	○	○
Soppkök (planerat)				●	

Tabell 1. Verksamheter och generationer. ● = enligt underlaget, ○ = antagande.

Tre iakttagelser följer av tabellen.

- **Seniorerna bär mycket.** De är både de mest aktiva deltagarna och de som utför arbetet i Fixargruppen. Det är en styrka i dag och en sårbarhet på sikt, eftersom väven behöver fyllas på med yngre.
- **Ungdomarna är beroende av gymnastiksalen vintertid.** De har en egen barn- och ungdomssektion i Föreningshusföreningen, men gymnastiksalen är den enda inomhusytan för rörelse under vinterhalvåret. Det gör salen viktigare än dess storlek antyder.
- **Förskolan är ingången för nya hushåll.** Förskolan har 30–31 barn från nästan lika många hushåll. Barnfamiljer som flyttar in möter samhället först genom förskolan. Utan den saknas den naturliga vägen in i föreningslivet för just den grupp som föryngrar orten.

Att förskolebarn och äldre vistas på samma gård ger dessutom förutsättningar för möten mellan generationer. Forskningen om organiserade generationsmöten visar positiva effekter på äldres välbefinnande, men en systematisk översikt från Campbell Collaboration (2023) konstaterar att det är oklart hur varaktiga effekterna är. Värdet ska därför beskrivas som en möjlighet snarare än som en belagd effekt.

3.3 Kön

För de flesta grupper saknas uppgifter om hur kvinnor och män fördelar sig. Två verksamheter har däremot en tydlig profil, och båda finns i Annexet.

- **Snickarboden** används av män som är hyresgäster, för hobby. Äldre män löper större risk för social isolering än äldre kvinnor och söker sig mer sällan till sociala grupper. Verksamheter där man gör något praktiskt tillsammans når män som annars inte deltar. Det är erfarenheten från den internationella rörelsen Men's Sheds, där forskningsöversikter visar positiva effekter på självskattad hälsa, välbefinnande och social isolering, men svagare belägg för effekter på fysisk hälsa (Milligan m.fl. 2016; Foettinger m.fl. 2022). Snickarboden är i praktiken Stavsjös variant av samma idé.
- **Vävstugan** används av kvinnor från hela Stavsjö, för hobby. Den samlar alltså inte bara grannar utan kvinnor från olika delar av samhället, och bygger kontakter över gränser som annars inte korsas i vardagen.
- Kvinnor lever i genomsnitt längre och är därför i majoritet bland de äldsta som bor ensamma. Drygt 70 procent av alla som är 85 år eller äldre bor ensamma enligt Folkhälsomyndigheten.

Det planerade soppköket riktar sig till just ensamstående äldre och kan nå både kvinnor och män.

- På nationell nivå lägger män i genomsnitt fler timmar på ideellt arbete än kvinnor (SCB 2018), medan fördelningen mellan olika typer av uppgifter skiljer sig åt.

Stavsjös styrka är bredden: hantverk, idrott, kultur, spel och praktiskt arbete ger flera olika ingångar, och ingen enskild verksamhet behöver passa alla. Att Annexet rymmer både snickarboden och vävstugan gör byggnaden till en mötesplats för både män och kvinnor, två grupper som forskningen visar nås på olika sätt. En enkel räkning av deltagare per grupp och kön under en säsong skulle visa om någon grupp saknas.

3.4 Typ av organisering

Verksamheten i Stavsjö är organiserad på fem olika sätt. Det är kombinationen som gör väven tålig: om en form sviktar finns de andra kvar.

Typ av organisering	Exempel i Stavsjö	Vad formen bidrar med
Förening	Föreningshusföreningen med barn- och ungdomssektion, Stavsjö Bruksmuseum, Kolmårdens Bridgeklubb, Stavsjöventilerna (sångkör).	Demokratisk struktur, medlemskap, kontinuitet och traditioner.
Samfällighet	Vägsamfälligheten.	Gemensam förvaltning av vägar, gc-vägar och grönområden.
Lokalt företag med samhällsnytta	Kiladalens Utveckling AB (svb): fastighetsägare, Fixargruppen, biblioteksgrupp, vävstuga.	Kan äga, förvalta och ingå avtal. Vinsten stannar i verksamheten.
Kommun	Förskolan i Annexet. Allmän brygga.	Lagstadgad service, skattefinansiering, professionell personal.
Familjer, individer och nätverk	Familjers användning av gymnastiksalen. Hyresgäster som använder snickarboden. Grannhjälp.	Spontanitet och vardagsstöd som ingen organisation kan beställa fram.

3.5 Organisation

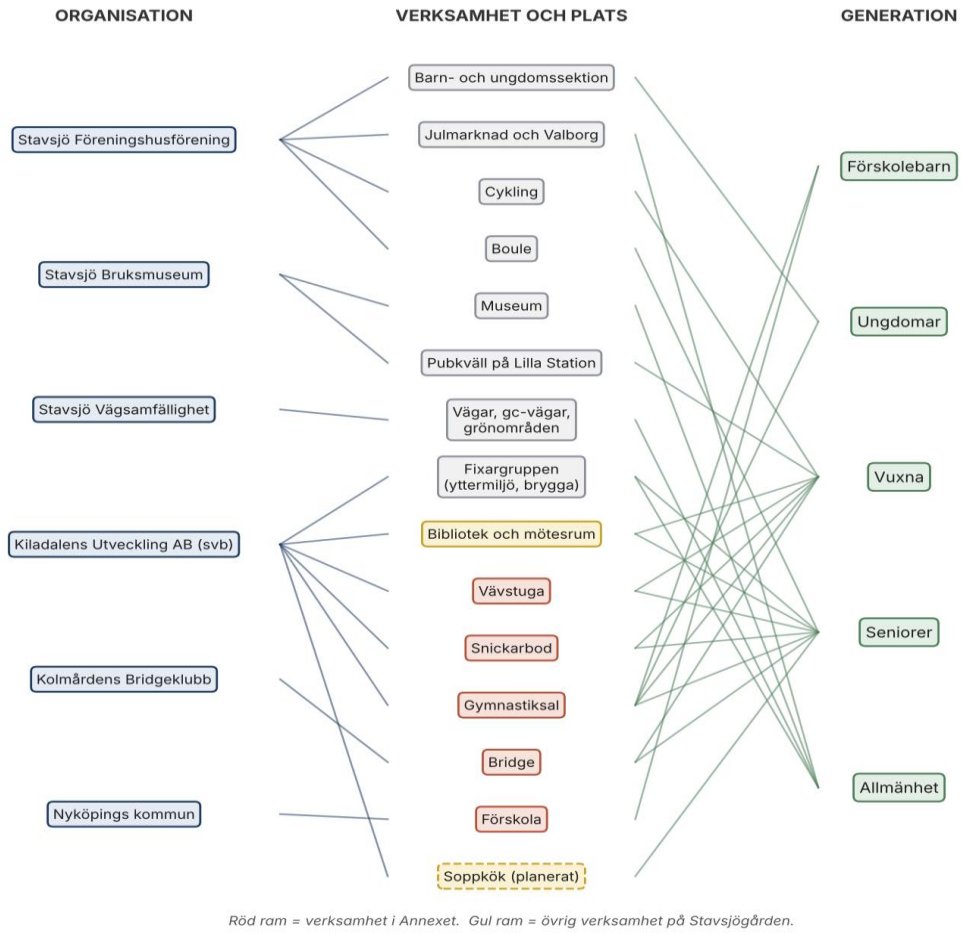
Inom föreningarna och bolaget finns mindre grupper med tydliga mål och tydlig struktur. Det är i dessa grupper det mesta av arbetet sker.

Organisation	Grupper och arrangemang	Deltagare
Stavsjö Föreningshusförening	Barn- och ungdomssektion. Cykling och boule för vuxna och seniorer. Julmarknad och valborgsmässofirande.	Barn och ungdomar. Vuxna och seniorer. Julmarknad och Valborg: allmänhet från när och fjärran.
Stavsjö Bruksmuseum	Museet. Sektion som arrangerar årlig pubkväll med frågesport på Lilla Station.	Allmänhet.
Stavsjö Vägsamfällighet	Förvaltning av vägar, gc-vägar och grönområden.	Samtliga fastighetsägare i Stavsjö.

Organisation	Grupper och arrangemang	Deltagare
Kiladalens Utveckling AB (svb)	Fixargruppen (yttermiljö samt iläggning och upptagning av kommunens brygga). Biblioteksgruppen. Sygruppen. Vävstugan. Gymnastiksalen. Planerat soppkök.	Seniorer, vuxna, ungdomar, förskolebarn.
Kolmårdens Bridgeklubb	Bridge i gymnastiksalen.	Vuxna och seniorer.

Samhällsvetaren Robert Putnam skiljer mellan sammanbindande socialt kapital, som stärker banden inom en grupp, och överbryggande socialt kapital, som knyter ihop olika grupper. Små grupper med tydligt syfte, som vävstugan eller Fixargruppen, bygger det förra. Julmarknaden, Valborg och pubkvällen bygger det senare. Stavsjö har båda.

3.6 Hur perspektiven knyter in i varandra

Figur 2. Samhällets väv: organisationer, verksamheter och generationer i Stavsjö.

Figuren visar två saker. För det första hänger nästan allt ihop med något annat: samma person kan vara med i Fixargruppen på förmiddagen, spela boule på eftermiddagen och stå på julmarknaden i december. För det andra går ovanligt många trådar genom en enda punkt, Stavsjögården och dess ägare Kiladalens Utveckling. Sju av femton verksamheter är knutna dit, och fem av dem finns i Annexet.

Det betyder att frågan om Annexet inte bara gäller förskolan. Utan värme vintertid står gymnastiksalen oanvänd för förskolebarn, ungdomar, familjer och bridgespelare under den del av året då behovet av en inomhuslokal är störst. Dras en tråd ur väven påverkas de andra.

4. Vad säger forskningen?

Tabellen sammanfattar det forskningsstöd som finns för de samband rapporten bygger på, och hur starkt stödet är.

Samband	Vad forskningen visar	Bedömning
Sociala relationer och hälsa	En metaanalys av 148 studier med över 308 000 deltagare fann att personer med starka sociala relationer hade 50 procent högre sannolikhet att överleva under uppföljningstiden. Effekten är jämförbar med etablerade riskfaktorer som rökning (Holt-Lunstad m.fl. 2010).	Starkt stöd för sambandet. Visar inte att en enskild insats ger effekten.
Ensamhet som samhällsproblem	Nästan var fjärde person över 16 år uppger besvär av ensamhet och isolering (Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor 2022). Sverige har sedan 2025 en nationell strategi mot ensamhet där äldre är en utpekad målgrupp.	Väl belagt. Nationell politisk prioritet.
Mötesplatser för äldre	SBU fann 2023 få studier av god kvalitet om effekten av öppna mötesplatser. En uppföljning i Västerås visade att 38 procent av besökarna kände sig ensamma och att nästan två av tre upplevde minskad ensamhet sedan de börjat delta.	Lovande men svagt vetenskapligt underlag. Lokal uppföljning behövs.
Mötesplatser på landsbygden	Avhandlingar från Göteborg (Svensson) och SLU (Gunnarsdotter 2005) beskriver frivilligdrivna mötesplatsers betydelse för äldres gemenskap och för bygdens sammanhållning.	Gott kvalitativt stöd.
Skola, förskola och ortens fortlevnad	Cedering (2016) visar att en byskola är mer än en plats för undervisning: den bär sociala nätverk, föreningsliv och ortens identitet. Närhet till förskola och skola är ofta avgörande för val av bostadsort (Hela Sverige ska leva 2023).	Gott stöd. Bekräftas av Stavsjös egen historia.
Social sammanhållning och skadegörelse	Forskning om kollektiv förmåga visar att områden där grannar litar på varandra och är beredda att ingripa har lägre brottslighet (Sampson m.fl. 1997). Sambandet har prövats i Sverige, bland annat i Malmö (Gerell 2017).	Gott stöd för sambandet i stadsmiljö. Inte prövat för små orter.
Förebyggande arbete för unga	Socioekonomiska kalkyler visar att kostnaden för ett livslångt utanförskap är mycket hög, försiktigt räknat omkring tolv miljoner kronor per person, och att tidiga insatser därför lönar sig även vid låg träffsäkerhet (Nilsson; Nilsson Lundmark och Nilsson 2022).	Etablerad kalkylmetod. Storleken beror på antaganden.
Civilsamhällets roll på landsbygden	Landsbygdskommittén (SOU 2017:1) och regeringens proposition 2017/18:179 lyfter civilsamhället som en förutsättning för landsbygdernas utveckling.	Fastslagen nationell politik.

Slutsatsen är att huvudsambanden är väl belagda, medan effekten av just de verksamheter som finns i Stavsjö inte går att hämta ur forskningen. Den behöver följas lokalt. Det talar för en argumentation som bygger på rimlighet och storleksordningar, inte på exakta besparingar.

5. Att uttrycka värdet: tre nivåer

Värdet av att strukturerna i Stavsjö säkras kan uttryckas på tre nivåer som kräver olika metoder. Det är en fördel att hålla isär dem, eftersom kommunens ekonomer, socialtjänst och politiker läser dem på olika sätt.

Nivå	Vad som mäts	Metod	Exempel i Stavsjö
Ekonomiskt	Pengar som faktiskt går in i eller ut ur kommunens budget.	Kommunalekonomisk kalkyl: intäkter per invånare, undvikna kostnader.	Skatt och utjämning. Skötsel av brygga och gångvägar.
Socioekonomiskt	Samhällets samlade kostnader och vinster över tid, oavsett vem som bär dem.	Socioekonomisk kalkyl och social investering. Värdering av ideellt arbete enligt ersättningskostnad.	Senarelagt omsorgsbehov. Ideella timmar. Förebyggande för unga.
Socialt	Det som har värde men saknar pris.	Beskrivning, berättelser och indikatorer som följs över tid.	Trygghet, tillit, tillhörighet, traditioner, ortens identitet.

5.1 Säkrar ett levande samhälle kommunens skatteintäkter?

Ja, och sambandet är starkare än många tror. En kommuns intäkter består till största delen av kommunalskatt och av generella statsbidrag och utjämning. Utjämningssystemet jämnar ut skillnader i skattekraft mellan kommuner. Följden är att kommunens intäkter i huvudsak bestäms av hur många som bor där, inte av vad de tjänar. Varje folkbokförd invånare räknas.

Nyköpings kommun 2025	Kronor per invånare
Skatteintäkter	55 303
Generella statsbidrag och utjämning	21 190
Summa	**76 493**

Tabell 2. Kommunens intäkter per invånare. Källa: Ekonomifakta, regional statistik (uppgifter från SCB).

Kommunens intäkter idag och hur mycket lägre intäkterna varit om Stavsjö haft samma utveckling som kommunens landsbygd generellt (och hela kommunens).	Invånare	Miljoner kr per år
Stavsjö samhälle i dag	230	17,6
Stavsjö med omland 2024	385	29,4
Skillnad mot om Stavsjö följt landsbygdens samhällen (−0,3 %)	cirka 60	4,6
Skillnad mot om Stavsjö följt kommunens genomsnitt (+7 %)	cirka 36	2,7

Tabell 3. Bruttointäkter knutna till Stavsjös befolkning. Jämförelserna utgår från 385 invånare 2024 (samhället med omland) efter 18 procents ökning sedan 2015, det vill säga cirka 326 invånare 2015.

Tre förbehåll för kalkylen.

- **Det är bruttointäkter.** Invånare kostar också. Kommunens kostnader var i genomsnitt cirka 73 300 kronor per invånare 2025. Nettot beror på ålder och behov. Poängen är inte att varje invånare ger överskott, utan att en ort som tappar invånare tappar intäkter snabbare än kostnaderna för vägar, lokaler och service går att dra ned.
- **Flyttar inom kommunen ger ingen ny intäkt.** Värdet uppstår när människor flyttar in över kommungränsen eller låter bli att flytta ut. Stavsjö ligger vid gränsen mot Norrköping, vilket gör frågan konkret: den som inte hittar bostad eller förskola i Stavsjö kan lika gärna välja grannkommunen.
- **Befolkningsuppgifter.** SCB:s tätortsstatistik använder en snävare gräns än samhället med omland och redovisar 215 invånare i tätorten 2020. Källan till siffran 385 invånare och på vilken tillväxtökningen 18 procent är beräknad är Nyköpings kommuns officiella statistikrapport *Statistikrapport 2025:4* .

5.2 Värdet av det ideella arbetet

SCB har värderat det ideella arbetet i Sverige med en ersättningskostnadsmetod: antal timmar gånger en genomsnittlig lön. För 2014 blev resultatet 131 miljarder kronor för 676 miljoner timmar, det vill säga cirka 194 kronor per timme. Befolkningsstudierna från Ersta Sköndal Bräcke högskola visar att de som arbetar ideellt lägger i genomsnitt 16–18 timmar per månad.

Metoden kan användas direkt i Stavsjö. Antalet aktiva och timmar är inte känt, så tabellen visar tre scenarier.

Scenario (antagande)	Timmar per år	Värde, kronor per år
30 personer, 8 timmar per månad	2 880	558 107
50 personer, 12 timmar per månad	7 200	1 395 266
70 personer, 16 timmar per månad	13 440	2 604 497

Tabell 4. Värdet av ideellt arbete vid 194 kronor per timme (SCB:s värdering i 2014 års lönenivå, som underskattar dagens värde).

En del av arbetet avlastar kommunen direkt. Fixargruppen sköter iläggning och upptagning av kommunens allmänna brygga, och Kiladalens Utveckling får 16 000 kronor i ersättning för det. Gruppens övriga arbete med samhällets yttermiljö sker ideellt.

5.3 Äldre, gemenskap och omsorgskostnader

Äldreomsorgen är den verksamhet där socialt sammanhang har störst ekonomisk betydelse för kommunen. Två förhållanden avgör.

- Särskilt boende är dyrt. Som exempel fastställde Härryda kommun ersättningen till 2 265 kronor per dygn för 2024, vilket motsvarar cirka 826 725 kronor per plats och år. Nivån varierar mellan kommuner; Nyköpings egen siffra bör hämtas från Kolada.

- Omsorg i ordinärt boende kostar väsentligt mindre. En äldre person i särskilt boende kostar i genomsnitt ungefär två till tre gånger så mycket som en person med äldreomsorg i ordinärt boende (Region Örebro län).

Om en enda person kan bo kvar hemma ett år längre, med hemtjänst i stället för plats på särskilt boende, blir skillnaden med dessa tal cirka 413–551 tusen kronor.

Vad kalkylen säger och inte säger

Forskningen visar ett starkt samband mellan sociala relationer och hälsa. Den visar inte att ett soppkök eller en fixargrupp skjuter upp en flytt till särskilt boende med en viss tid.

Det kalkylen visar är hur lite som krävs. Om verksamheterna i Stavsjö under ett helt år bidrar till att en enda person klarar sig hemma något längre, är en investering i lokalerna betald. Hyresbostäderna från 2012 verkar i samma riktning, eftersom de gör det möjligt att bo kvar på orten i en anpassad bostad.

Det planerade soppköket bör ses i det ljuset. En gemensam måltid en gång i månaden är en liten insats, men den når ensamstående äldre som inte kommer till en aktivitetsgrupp, och den ger andra en anledning att märka om någon uteblir. Den informella tillsynen är ofta det som gör att problem upptäcks i tid.

5.4 Barn, ungdomar och skadegörelse

Antagandet att gymnastiksalen vintertid minskar risken för vandalisering är rimligt och stämmer med forskningen om kollektiv förmåga: där vuxna och unga känner varandra och det finns något att göra är skadegörelsen lägre. Det är dock inte belagt för Stavsjö.

Argumentet hänger direkt ihop med värmefrågan: det är just vintertid som gymnastiksalen behövs för ungdomarna, och det är just vintertid som den inte kan användas utan värme.

Två saker gör argumentet starkare. Den första är att kostnaden för att hålla salen öppen är liten jämfört med de belopp som socioekonomiska kalkyler anger för utanförskap. Den andra är att den går att följa upp: anteckna antal tillfällen och deltagare per säsong, och begär ut kommunens och polisens uppgifter om skadegörelse på orten över tid.

5.5 Det som inte går att prissätta

En del av värdet är socialt i egentlig mening och bör redovisas som det är, utan krontal. Det kan göras trovärdigt med ett litet antal indikatorer som följs årligen.

Värde	Indikator som kan följas	Nuläge
Delaktighet	Antal aktiva per grupp, fördelat på ålder och kön. Antal ideella timmar.	Saknas
Räckvidd	Antal besökare på julmarknad, Valborg och pubkväll. Andel utifrån.	Julmarknad ca 300, Valborg ca 800–1 000, pubkväll ca 30
Gemenskap bland äldre	Antal deltagare i soppköket. Andel som bor ensamma. En enkel fråga om upplevd ensamhet en gång per år.	Soppköket planeras

Värde	Indikator som kan följas	Nuläge
Attraktivitet	In- och utflyttning. Antal barn i förskolan. Omsättning av villor.	385 invånare 2024 (+18 % sedan 2015). 30–31 barn i förskolan
Trygghet	Anmäld skadegörelse. Boendes upplevda trygghet.	Saknas
Identitet och kulturarv	Besök på museet. Bevarade byggnader och miljöer från brukstiden.	Saknas

8. Slutsats

Stavsjö visar att ett litet samhälle kan vända en negativ utveckling när bostäder, mötesplatser och frivilliga krafter verkar tillsammans. Värdet går att uttrycka i kronor där det handlar om invånare, ideella timmar och omsorgskostnader, och i ord och indikatorer där det handlar om gemenskap, trygghet och identitet.

Väven är stark men den hänger på få punkter. Stavsjögården är den viktigaste, och Annexet med förskolans lokal, gymnastiksalen, vävstugan och snickarboden är den del som just nu är hotad. Kostnaden för att säkra den är liten i förhållande till de intäkter och värden som står på spel, och betydligt mindre än kostnaden för att försöka återskapa ett samhälle som börjat krympa.

Referenser

Forskning

Cedering, M. (2016). Konsekvenser av skolnedläggningar: En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun. Doktorsavhandling, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet. https://skolporten.se/forskning/avhandling/konsekvenser-av-skolnedlaggningar-en-studie-av-barns-och-barnfamiljers-vardagsliv-samband-med-skolnedlaggningar-ydre-kommun

Foettinger, L. m.fl. (2022). The role of community-based Men's Sheds in health promotion for older men: A mixed-methods systematic review. American Journal of Men's Health. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8928410

Gerell, M. (2017). Neighborhoods without community: Collective efficacy and crime in Malmö, Sweden. Doktorsavhandling, Malmö högskola.

Gunnarsdotter, Y. (2005). Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap: Den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv. Doktorsavhandling, SLU. https://pub.epsilon.slu.se/id/document/528

Holt-Lunstad, J., Smith, T.B. och Layton, J.B. (2010). Social relationships and mortality risk: A meta-analytic review. PLoS Medicine 7(7): e1000316. https://journals.plos.org/plosmedicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1000316

Milligan, C. m.fl. (2016). Older men and social activity: A scoping review of Men's Sheds and other gendered interventions. Ageing & Society. https://www.cambridge.org/core/product/76C6C5DBD76D55AD2717BC4BB421AA4A

Nilsson Lundmark, E. och Nilsson, I. (2022). Utanförskap och unga: En socioekonomisk analys av värdet av främjande öppen fritidsverksamhet. MUCF. https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/07/MUCF_Rapport_Utanf%C3%B6rskap_och_unga_TANP.pdf

Nilsson, I. (2014). Debattartikel med anledning av boken Utanförskapets pris (Studentlitteratur). https://www.skandia.se/globalassets/pdf/press-och-media/rapporter-och-debatt/140909-debattartikel-gp-ar-svenska-partier-redo-for-socialt-nytankande.pdf

Putnam, R.D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. och Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. Science 277.

Svensson, L. Mötesplatser på landsbygden: Om äldre människor, gemenskap och aktiviteter. Doktorsavhandling, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/items/44917dd3-fa97-4f4a-8dd9-d15c8f46edfd

von Essen, J., Jegermalm, M. och Svedberg, L. (2015). Folk i rörelse: Medborgerligt engagemang 1992–2014. Ersta Sköndal högskola. https://www.mucf.se/sites/default/files/2021/10/folk_i_rorelse_-_medborgerligt_engagemang.pdf

Campbell Collaboration (2023). What is the effect of intergenerational activities on the wellbeing and mental health of older people? A systematic review. Campbell Systematic Reviews. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10546258/

Myndigheter, utredningar och statistik

Ekonomifakta. Regional statistik, Nyköpings kommun (skatteintäkter, statsbidrag och utjämning, kostnader per invånare 2025). https://www.ekonomifakta.se/regional-jamforelse/nykoping/

Ekonomifakta (2026). Kommunernas intäkter. https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/offentlig-ekonomi/kommunal-ekonomi/kommunernas-intakter_1212008.html

Regeringen. Ofrivillig ensamhet – ett folkhälsoproblem (uppgifter från Folkhälsomyndigheten och WHO). https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ofrivillig-ensamhet--ett-folkhalsoproblem/

Regeringen (2023). Uppdrag till Folkhälsomyndigheten att ta fram en nationell strategi mot ofrivillig ensamhet. https://regeringen.se/pressmeddelanden/2023/03/uppdrag-till-folkhalsomyndigheten-att-ta-fram-en-nationell-strategi-mot-ofrivillig-ensamhet/

Prop. 2017/18:179. En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/en-sammanhallen-politik-for-sveriges-landsbygder-_h503179/html/

SOU 2017:1. För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Slutbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén.

SBU (2023). Öppna mötesplatser för äldre. SBU:s upplysningstjänst. https://www.sbu.se/ut202335?pub=102815

SCB (2018). Svenskarna arbetar ideellt för 131 miljarder. https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/svenskarna-arbetar-ideellt-for-131-miljarder/

SCB. Tätortsstatistik för Stavsjö, återgiven i Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Stavsj%C3%B6

Övriga rapporter och underlag

Evidens, på uppdrag av Region Skåne. Flyttkedjor och rörlighet på bostadsmarknaden i Skåne. https://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer/flyttkedjor-och-rorlighet-pa-bostadsmarknaden-i-skane.pdf

Hela Sverige ska leva (2023). Balansrapport #10: Skolor. https://www.helasverige.se/wp-content/uploads/2023/08/Balansrapport10_2023_SKOLOR.pdf

Härryda kommun (2024). Dygnsersättning för leverantörer av särskilt boende enligt lagen om valfrihetssystem. Tjänsteskrivelse 2024-01-29. https://www.harryda.se/download/18.485828bb18d54c08e55225b/1706696363612/5.pdf

Kramfors kommun m.fl. Hållbara mötesplatser på landsbygden: Vägledning. Forskningsprojekt finansierat av Formas. https://www.kramfors.se/download/18.1bdd229a19ed468cde7562e1/1782886847076/Broschyr_H%C3%A5llbara_M%C3%B6tesplatser_Landsbygden_A4_Liggande.pdf

Mäklarsamfundet (2020). Tre scenarier för äldres flyttar. https://www.maklarsamfundet.se/sites/default/files/Media%20Opinion/pdf/Aldres_Flyttar_200921.pdf

Region Örebro län. Bostäder för äldre, kortversion. https://utveckling.regionorebrolan.se/globalassets/media/dokument/regional-utveckling/samhallsplanering-och-infrastruktur/kortversion-bostader-for-aldre.pdf

Stockholms stad. Kollektiv förmåga, brott och otrygghet i Stockholms stad. Underlagsrapport. https://start.stockholm.se/globalassets/start/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/utredningar-och-rapporter/social-hallbarhet/kollektiv-formaga-brott-och-otrygghet-i-stockholms-stad-underlagsrapport.pdf

SVT Nyheter Västmanland. Fyra av tio äldre känner sig ensamma – mötesplats bryter isoleringen (om rapport från Västerås stad). https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vastmanland/fyra-av-tio-aldre-kanner-sig-ensamma-motesplats-bryter-isoleringen-blir-sedd-har

Sörmlands museum (2005). Ekotemplet i Stavsjö (om Stavsjö bruks historia). https://sormlandsmuseum.se/globalassets/rapporter/byggnadsvard/nykoping/2005/ekotemplet-i-stavsjo-nykopings-kommun-renovering.pdf